

Welneen — aan het veel ouder boek, dat „Job“ heet. Daar vraagt God uit een onweer Job: waar waart gij, toen Ik de wereld schiep? Hebt gij Mij toen geassisteerd soms? Of Mij geadviseerd? Immers neen! Maar wat praat ge dan eigenmachtig over de normen en de vormen van mijn scheppings- en voorzienigheidsacten? Gij hebt alleen maar te gelooven.

Toen werd Job stil. En verfoeide zich in stof en asch. Zoo hoor ik uit een onweer tot mijzelf de Stem me vragen: waar waart gij, waar zijt gij, toen Ik de

kerk begon bijeen te brengen, en als Ik nog daarmee mij bezig houd, niet door Calvijn en Luther ten slotte, doch door Mijn Geest en Woord? Zijt gij daarbij Mijn assistent, Mijn adviseur? Neen! Hou'd dan uw eigenwilligen mond, en maak de „vormen“ niet secundair of zoo. Gij hebt alleen maar te gelooven en u te schikken.

Nu word ik stil, en Ik heb berouw, in stof en asch. Hij is vandaag nog bezig — in zijn vormen naar zijn normen.

K. S.

De kerkelijke situatie vertroebeld?

„IV. Het gesprek met de broeders van de Gereformeerde Kerken bracht de broeders van de Gereformeerde Kerken (onderhoudend art. 31 K.O.) tot de overtuiging, dat het dringend gewenscht is, in hun kring de vraag onder de oogen te zien, of de kerkelijke situatie niet mede is vertroebeld, doordat in 1943 de bestrijding is gericht op 1905 zelf, waaronder men toch jarenlang had geleefd, inplaats van uitsluitend op de van synodewege gegeven interpretatie van 1905“, aldus Ds B. A. Bos e.s. in de publicatie aan het eind van de Oosterbeekse conferentie.

Ik ga er hier aan voorbij, dat de schuld, die ons zou aankleven (n.l. dat we aanvankelijk de dingen niet volkomen helder zouden hebben gezien, en daardoor ertoe zouden gekomen zijn ons bezwaarschrift te richten, niet tegen 1942, maar tegen 1905) zoo maar op één lijn wordt geplaatst met de schuld aan de andere zijde, bestaande in bovenschrijftuurlijke binding en onschrijftuurlijke schorsingen enz.; ik merk slechts op, dat er toch wel een heel groot verschil in schuld is tusschen iemand, die het pad der bezwaarschriften betredend, dat aanvankelijk wat aarzelen, en niet in volkomen scherpe onderscheiding der situatie doet, maar bij het verder betreden van dit pad al spoedig wel tot die onderscheiding komt, en iemand, die met vasten gang het pad der binding en der schorsingen enz. betreedt, en zich ondanks alle waarschuwingen van dat pad niet laat afbrengen.

Ik ga er nu ook aan voorbij, dat Ds Bos e.s. zonder eenige nadere onderscheiding zeggen „waaronder (n.l. onder 1905) men toch jarenlang had geleefd“.

„k Wil nu uitsluitend, overeenkomstig hun dringenden wensch, de vraag onder de oogen zien, of wij mede de kerkelijke situatie vertroebeld hebben, doordat in 1943 de bestrijding zich gericht heeft op 1905 zelf, inplaats van uitsluitend op de van synodewege gegeven interpretatie van 1905.“

Historisch is de gang van zaken bij het opstellen van de bezwaarschriften tegen de „Toelichting“ en tegen de bekende zinsnede van 1905, die zijn ingediend door Dr S. O. Los e.s., de volgende geweest. Aanvankelijk was ons voornemen alleen bezwaar in te brengen tegen de „Toelichting“. Bij het opstellen van het bezwaarschrift daartegen kwamen we echter tot de conclusie, dat we eerlijkheden- en volledigheidshalve ook bezwaar moesten maken tegen de in 1942 overgenomen zinsnede van 1905. Daarbij hebben we indertijd die zinsnede verstaan in de betekenis, die 1942 en de „Toelichting“ daaraan waren gaan hechten en we hebben niet terstond ingezien, dat de Synode van 1942 in tweeërlei opzicht ten aanzien van 1905 een belangrijke wijziging heeft aangebracht: ten eerste, door wat slechts een compromissformule was, die in en terwille van het kerkverband tweeërlei reeks van voorstellingen naast elkaar liet staan, te maken tot een confessionnele uitspraak; ten tweede door de zinsnede van 1905 uit haar verband te rukken en in een ander verband op te nemen, waardoor ze een andere betekenis kreeg (zie: Van de Born en Holwerda: Een stad, die wel samengevoegd is). We lazen dus inderdaad 1905 door de bril, die de Synode van 1942 ons opgezet had, en pas later onderzoek bracht ons tot het inzicht, hoe slecht geslepen de glazen van die bril waren.

Maar al ware het nu, dat dit lezen van de zinsnede van 1905 door de bril van 1942 mede oorzaak zou zijn geweest, dat de kerkelijke situatie is vertroebeld, dan wordt hierdoor de schuld van de Synode van 1943/44 niet kleiner, doch grooter. Wanneer bezwaren worden ingediend bij een kerkelijke vergadering, dan heeft deze de roeping, ook al zouden de bezwaren niet helemaal duidelijk en juist zijn geformuleerd, geduldig een onderzoek in te stellen naar de nauwkeurige strekking en omvang der bezwaren. De bezwaarden moeten zoo zuiver mogelijk hun bezwaren formuleren, zij mogen 't zich daarbij niet gemakkelijk maken; maar de zorg voor de schapen der kudde brengt ook mee, dat de „herders“ eventueel de schapen behulpzaam zijn bij het nauwkeurig begrenzen hunner bezwaren. Doch van dat geduldig onderzoek naar omvang en strekking der bezwaren en van die zorg van de „herders“ voor de schapen der kudde is niets gebleven: een voorstel ter Synode om alvorens een beslissing te nemen, met de „bezwaarden“ samen te spreken, is afgewezen! Al zou er dus onzerzijds schuld zijn vanwege het niet zuiver formuleren der bezwaren, dan wordt hierdoor de schuld van de Synode van 1943/44 niet verminderd, maar vergroot!

Doch ik ontken ten stelligste, dat de kerkelijke situatie is vertroebeld, doordat de bestrijding zich in 1943 heeft gericht op 1905 en niet, uitsluitend op de synodale interpretatie van 1905.

Want lang voordat de Synode haar eindbeslissing nam,

was er inzake den juiste omvang en strekking van de bezwaarschriften volkomen klaarheid gekomen. Bij die eindbeslissing denk ik nu niet eens aan de noodlottige beslissingen in den zomer van 1944 — toen was „Rondom 1905“ van Dr R. J. Dam, Ds B. Holwerda en Ds C. Veenhof al verschenen, en daarin komt zonneklaar uit, dat 1942 de verklaring van 1905 misduid heeft, en dat onze bezwaren zich richtten tegen de synodale interpretatie, tegen de vertekening van 1905 in 1942. Neen, bij die eindbeslissing denk ik nu al aan de uitspraak van Dec. 1943, dat niets geleerd mocht worden, dat met de betreffende uitspraak niet in volkomen overeenstemming was. Lang voor die eindbeslissing was er reeds volkomen klaarheid ten aanzien van strekking en omvang van onze bezwaren. Reeds in Nov. '43 had men ter Synode het inzicht, dat ons bezwaar zich niet zoozeer richtte tegen 1905 als zodanig, als wel tegen de synodale interpretatie ervan, dus toen reeds, begin Nov. werd de kerkelijke situatie niet vertroebeld (niet meer vertroebeld, als dit tevoren wel het geval zou zijn geweest) door een onduidelijk formuleeren van de bezwaren onzerzijds. Ten bewijze hiervan, dat in Nov. '43 een eventuele vertroebeling reeds geheel opgeklaard was, wijs ik op de „Verklaring van Gevoelen“, waarin uitvoerig betoogd wordt, dat 1905 naar inhoud en bedoeling in het geheel geen confessionnele uitspraak was, en waarin gezegd wordt „Wil iemand de kinderen der geloovigen voor 'wedergeboren en in Christus geheiligd' houden, dan willen wij aan ieder hierin volkomen vrijheid laten. Wij hebben er evenwel ernstig bezwaar tegen, dat de kerken ten aanzien van dat 'houden voor' haar leden in hun consciëntie binden door een confessionnele uitspraak.“ Hier wordt dus zeer duidelijk gezegd, dat ons bezwaar ging tegen de synodale misduiding van 1905. En voorts wil ik erop wijzen, dat bij een samenspreking van deputaten der Synode met „bezwaarden“ in Oct. of Nov. 1943 door Dr Berkouwer reeds werd opgemerkt, dat wij juist hadden gehandeld, als we een bezwaarschrift hadden ingediend niet tegen 1905, maar tegen het feit, dat 1905 in 1942 o.i. is misduid; en deze opmerking werd onzerzijds toegestemd. Al zou dus even de situatie, doordat wij onze bezwaren aanvankelijk niet in het juiste raam plaatsten, onhelder zijn geweest, geruimen tijd voor de eindbeslissing was de situatie volkomen helder geworden.

Ik meen dan ook, dat de vraag, door Ds Bos e.s. gesteld, in het licht van de historie ontkennend moet worden beantwoord.

Indrukken van de Generale Synode (IV)

„Samensprekings“-perikelen

Men weet, hoe het staat met de kwestie der „samenspreking“. De desbetreffende commissie ontving, met betrekking tot het vraagpunt van eventueel contact, door middel van deputaten, met de synodocratische kerken, ter bestudeering, en dit met opdracht van uit te brengen advies, onderscheiden stukken, die alle zich bezig houden met de vraag: wat staat de generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland thans te doen, nu de deputaten vanwege de generale synode der kerken, die in en na 1944 zich conformeerden aan de uitwerping van diegenen, die aan confesie en Kerkenordening getrouw gebleven zijn, uitdrukkelijk geweigerd hebben, mede te werken ook aan de kortst mogelijke schriftelijke situatie tekening, gelijk hun was voorgesteld door de deputaten, welke onze synode van Groningen benoemd had.

De Commissie achtte zich ontslagen van de taak, een breed overzicht te geven van wat aan bedoelde weigering voorafgegaan is. Het rapport van onze deputaten ter zake van het vraagpunt eener „samenspreking“ was aan de Amersfoortsche synode reeds toegekomen. Daaruit was bekend geworden, dat vanwege onze eigen deputaten na een omslachtige, vergeefsche briefwisseling tenslotte aan de synodocratische voorgelagen is, over en weer elkan'der vragen te stellen, die met een kort „ja“ of „neen“ te beantwoorden zouden zijn, desgewenscht met toelichting, zulks ter verkrijging eener wederzijdsche situatie tekening. Onze deputaten deden tenslotte dezen voorslag, om de synode te kunnen inlichten. De deputaten van „de overzijde“ hebben echter geweigerd. Daarop hebben onze deputaten nog geantwoord in een missive van 13 September 1948; die der overzijde bewaarden sindsdien het stilzwijgen.

Wij zullen voortaan in dit artikel de synodocratische deputaten „de Utrechtse“, en onze eigen deputaten soms „de Groningsche“ noemen.

Vóór alle dingen heeft het zijn nut, de desbetreffende aangelegenheid terug te brengen tot haar zuivere proporties. Daartoe moeten we even de vraag onder de oogen zien, of onze deputaten er wel goed aan deden, met de hierboven gereleveerde vraag te komen tot de deputaten

Spreekt het overigens geen boekdeelen, dat na een twee- of driedaagsche conferentie deze (nog ontkennend te beantwoorden) vraag blijkbaar de eenige is, die den vrijgemaakten aanwezigen is meegegeven?

Mocht iemand uit het bovenstaande concluderen, of liever willen concluderen, dat schrijver dezes behoort tot de categorie van menschen, die alles in het wit-zwart-schema zien — een categorie, die ik overigens onder ons nog nimmer ben tegengekomen — dan zij hier met volle instemming aangehaald, een passage uit het boek van Ds H. J. Schilder: „Op de grens van kerk en secte“, welke passage, naar ik meen, door ieder onzer ten volle onderschreven wordt:

„Daarmede is overigens allerminst gezegd, dat 'de knecht' meent in alle opzichten zich als zodanig naar behooren te hebben gedragen. Had hij volkomen zijn plicht gedaan, hij ware naar Christus' Woord nog niet meer dan een 'onnutte' dienstknecht. Maar ook aan die maat weet hij bij lange na niet te zijn toegekomen. Ik ben er mij van bewust, dat een dergelijke betuiging gevaarlijk kan zijn, o.m. omdat zij onwillekeurig wordt uitgelegd in dien zin, als zou de schrijver achteraf toch moeten toegeven, dat hij..... wel iets welwillender had kunnen zijn. Echter, zonder te beweren, dat in dit opzicht op onderdeelen geen fouten zullen zijn gemaakt, moet hier een dergelijk misverstand duidelijk worden afgesneden. Want deze betuiging van overtreding en tekort, van schuld dus in den zin van de vijfde bede van het gebed des Heeren (ophellēmata) heeft in concreto veeleer op het tegengestelde betrekking. Ik weet dat ik soms eerder te soepel dan te fel ben geweest..... Dat ook verder te weinig de kracht van Gods Woord en de heiliging van Gods Naam de handelingen mijnerzijds heeft gestuurd. Beschaming komt er op het gelaat, wanneer wij bijvoorbeeld de psalmen lezen en wij de bewegendheid hooren vanwege de eer des Heeren in den strijd met hen die het oud-testamentisch prototype vormen van wat later zou geheeten moeten worden de valsche kerk. Daartegenover realiseerden wij ons reeds tijdens de procedure en realiseren wij ons achteraf nog des te scherper in zijn vollen omvang alleen aan God bekend, doch ook nu reeds door ons onderscheiden concreet tekort, dat — afgezien nog van wat verder te erkennen valt — op zichzelf reeds noopt tot de bede

aphes hēmin ta ophellēmata hēmōon..... (Matth. 6:12.)

Maar dan vervolgt Ds Schilder toch onder het nieuwe kopje „Zaaksgerechtigheid“:

„En wanneer dan dit erkend is, zij daar tegelijk aan toegevoegd, dat ik, na alles wat nu beschreven is, de zaak die hier in geding was, als gerechtigt mag beschouwen.“ (a.w. pag. 373 v.)

Zoo meen ik, dat we op de vraag, of de kerkelijke situatie niet mede vertroebeld is door de wijze, waarop we ons bezwaarschrift inrichtten, mogen antwoorden, dat we, met alle erkenning van schuld voor Gods aangezicht, ook op dit punt onze zaaksgerechtigheid handhaven.

F. d. V.

van de „overzijde“. Een aantal inzenders van (overigens gelijkkluidende) ingekomen stukken schijnt op dit punt niet geheel en al overtuigd. Men vraagt zich blijkbaar af: hadden de deputaten van de overzijde wel het recht, schriftelijke stukken in handen van onze deputaten achter te laten? En, in verband hiermee: hadden onze deputaten dan wel het recht, deden zij althans er goed aan, zulke stukken van hen te vragen?

Sommigen schijnen dit te betwijfelen. Want, zoo hooren we wel zeggen: „aan de deputaten van ginds was zeer bepaald opgedragen, „te trachten te komen tot een mondelinge samenspreking“.

Zeker, dit was onze deputaten bekend. Ook zijzelf hadden trouwens, reeds aanstonds vanwege de Groningsche Synode, verlof ontvangen tot het voeren van mondelinge besprekingen, indien maar zou voldaan zijn aan bepaalde voorwaarden; zelfs had de Groningsche synode zeer duidelijke regelingen getroffen met het oog op zulke mondelinge samenspreking; ja, ze was zóó ver gegaan, dat ze aan haar deputaten uitdrukkelijk het recht toekende, met inachtneming van den bij Kerkenordening aangewezen weg, zich in te spannen voor bijeenroeping eener tusschentijdsche synode.

Er was dus wel degelijk ook onzerzijds reeds voorzien in de mogelijkheid van mondelinge besprekingen; al zou voorhands het contact alleen schriftelijk moeten geschieden.

De tegenstelling was dus niet: alleen mondeling (de één), alleen schriftelijk (de ander); doch de tegenstelling was: trachten te komen tot mondeling contact (de één), en bereidheid tot mondeling contact nadat vooraf schriftelijk zou gehandeld zijn (de ander).

Dat dit de tegenstelling was, en geen andere, was aan deputaten van de overzijde terdege bekend, gelijk aan iedereen, die lezen wilde.

Nu stonden onze deputaten voor de vraag: wát is nu de stóf, waaróver eerst schriftelijk te handelen zou zijn? Zij meenden, dat vóór alles duidelijk moest zijn, of er aan de overzijde iets veranderd was; dit in de eerste plaats.

En in de tweede plaats diende klaar te zijn, op welke punten eventueel zulk een verandering kon worden aangewezen als reeds bestaande.

Het heeft, bleven, men d, der u, zijde v, van v, 1944 v, had d, sche r, migen, derde, mende, zijde, nog, dat d, verzoel, dat een, geen e, Men b, des He, oefene, blik a, behoud, medie", tot de, waarop, ginds, Woord, loopen, vraag:, de lees, Welk, zaken, goed m, goed a, tegeno, Op dit, ken, er, voelen, buiten, laars", en „re, tussche, dit in, schen s, Al ha, uitgeste, telijk m, nog zo, moeten, openba, moet s, de kerk, wel iets, geval is, gesties, God ge, houden, vechten, Maar, nadruk, niet zul, dracht, ren bes, zij moe, mondel, brieven, Dht z, Dit z, Dit z, Dat o, laatsten, ten (zie, in lezen, „Ter, op de, trachten, spreking, derschel, ring van, Hnkele, gen zou, onmisba, de vra, gehad h, als we, ceerde v, stond, d, node ge, schriftat, Dat o, hebben, Acta v, In art, 11 Febr, opvattn, Zwolle r, worden, Hierui, 1. rees, de overz, mogen s, 2. op, nog eens, vatting, (hun jor, Ja, no, hetzelfde, zijde aar, wat de, doen. To, schriftelij, teert, da, dies op, Synode s, zij een a, genomen, zich voe, ningen h,

len, dat na een
e (nog onken-
r de eenige is,
egegeven?
conclueeren, of
r dezes behoort
les in het wit-
le ik overigens
men — dan zij
„Op de grens
r ik meen, door
rdt:

gezegd, dat 'de
h als zoodanig
Had hij volko-
naar Christus'
a' dienstrecht,
lange na niet
an bewust, dat
kan zijn, o.m.
egd in dien zin,
oeten toegeven,
ad kunnen zijn.
dit opzicht op
zullen zijn ge-
stand duidelijk
iging van over-
den zin van de
a (opheilemata)
gengestelde be-
r te oepel dan
er te weinig de
iging van Gods
heeft gestuwd.
t, wanneer wij
rij de bewegene
ren in den strijd
prototype vor-
eten worden de
den wij ons reeds
wij ons achteraf
omvang alleen
door ons onder-
gezien nog van
zichzelf reeds

on..... (Matth.

nder het nieuwe

zij daar tagelijk
n beschreven
als gerech-
173 v.)

of de kerkelijke
de wijze, waarop
gen antwoorden,
uld voor Gods
aksgerechtigheid
F. d. V.

(IV)

s van (overigens
dat op dit punt
zich blijkbaar af-
e wel het recht,
e deputaten ach-
den onze depu-
ans er goed aan,

Want, zoo hooren
ginds was zeer
een tot een mon-

nd. Ook zijzelf
rege de Groning-
voeren van mon-
voldaan zijn aan
oningsche synode
het oog op zulke
zoo ver gegaan,
k het recht toe-
Kerkenordening
oor bijeenroeping

da reeds voorzien
rekingen; al zou
telijk moeten ge-

n mondeling (de
a de tegenstelling
contact (de één),
lat vooraf schrif-

andere, was aan
kend, gelijk aan

vraag: wat is nu
andelen zou zijn?
moest zijn, of er
dit in de eerste

te zijn, op welke
kon worden aan-

Het is toch duidelijk, dat mondeling gesprek geen zin heeft, indien over en weer de posities onveranderd gebleven zijn. Onzerzijds was ter zake van de erkende normen der gehoorzame reactie op de ongehoorzame daden der uitverpende synodes niets veranderd. En aan de overzijde scheen hetzelfde het geval te zijn in de handhaving van valsche normen en daden. En wat dan nog sinds 1944 veranderd was (vervangingsformule en Eindhoven), had de ongehoorzaamheid nog geaccentueerd, en de valsche normen wederom gehandhaafd. Wel hebben sommigen gemeend, een klein teeken van ten goede veranderde gezindheid op te merken in de uitspraak, voorkomende in de correspondentie der deputaten van de overzijde, en gericht tot de onze: „broeders, ons hart gaat nog steeds tot U uit". Maar, afgezien nog van het feit, dat de besluiten hunner synodes na 1944 alle revisie-verzoeken hebben afgewezen, moet opgemerkt worden, dat een dergelijke uitspraak, zoolang men niet meer zegt, geen enkel bewijs van eenige zakelijke wijziging inhoudt. Men heeft ons „getuchtigd", naar het heet, in den Naam des Heeren. De tucht nu is medelijden. Degenen die de tucht oefenen, zeggen daarmee: ons hart gaat op dit oogenblik sterker dan ooit naar u uit; wij zoeken immers Uw behoud, en dit juist ook in de toediening van deze „remedie". Wie dus verklaart, dat zijn hart „nog steeds" tot den getuchtigde uitgaat, herinnert hem aan het uur, waarop hij hem de „remedie" toediende. Maar wat men ginds „remedie" noemt, dat noemen wij ontrouw en Woordverlating, en dus: vergif. Het zal dus nu moeten loopen over de juist nu helemaal niet meer te ontwijken vraag: wat is Uw „credo", uw geloof, in betrekking tot de leer- en kerkregering?

Welnu, als op dit punt onze deputaten opening van zaken verlangen, dan doen ze daaraan goed. Ze doen daar goed aan, tegenover onze eigen kerken. Ze doen daar goed aan, ook tegenover degenen, die ons uitwerpen en tegenover wie aan zulke droeve daad zich conformeren. Op dit punt móet het recht des Heeren worden gesproken, en dient een open belydenis, een verklaring van gevoelen gevraagd te worden van wie binnen en van wie buiten zijn. Deputaten immers zijn geen „onderhandelaars", doch staan tegenover elkander als uitgeworpenen en „rechters", en zeggen over en weer: het Woord ligt tusschen ons, en tot op den huldigen dag hebben wij dit in allerlei ambtelijke handelingen voor God en menschen met dure eeden bezwoeren.

Al hadden de synodes, volgende op die welke ons heeft uitgestooten, inderdaad haar deputaten verboden, schriftelijk met onze deputaten in contact te treden, zelfs dan nog zouden onze deputaten opening van zaken hebben moeten eischen. Zulke opening van zaken moest voorts openbaar zijn (want het gaat om de kerken); en ze moest ook snel geschieden (want het gaat niet aan, bij de kerken de suggestie te waken, dat er ten principale wel iets veranderd zou kunnen wezen, indien dit niet het geval is; het wekken en levendig houden van zulke suggesties zou immers de vrijmaking, als nog steeds van God gevorderde daad van gehoorzaamheid maar tegenhouden, en de vreugde om geschiede vrijmaking aanvechten).

Maar nu moet hier met allen ernst nog één punt den nadruk hebben: de deputaten van de overzijde HADDEN niet zulk een schriftverbod. Evenmin hadden ze een opdracht ontvangen, die uitsluitend van mondeling te voeren besprekingen had gerept. Hun was wel gezegd, dat zij moesten trachten met onze deputaten te komen tot mondeling contact. Maar hun was allerminst verboden, brieven met de onzen te wisselen.

Dit zeggen wij.
Dit zeggen zij ook zelf.
Dit zegt ook nadrukkelijk hun eigen synode.
Dat onzerzijds het zoo gezegd werd, is gebieken in den laatste brief, dien onze deputaten tot de anderen richtten (zie „De Reformatie" van 18 September 1948). Daar in lezen we:

„Ter verdediging van Uw afwijzing beroept U zich op de U verstrekte opdracht, die „zeer bepaald luidt te trachten..... te komen tot een mondelinge samenspreking". Maar ontvingen wij van U inmiddels niet onderscheidene brieven? Waarom dan nu opeens de weigering van de door ons gevraagde enkele regels schrift? Enkele korte antwoorden op over en weer gestelde vragen zouden U en ons, alsmede het toezienende volk, het onmisbare licht hebben kunnen verschaffen terzake van de vraag, of mondelinge samenspreking zin zou kunnen gehad hebben. Uw weigering verwondert ons des te meer, als we bedenken, dat in door de dagbladpers gepubliceerde verslagen van Uw Synode in Eindhoven te lezen stond, dat het desbetreffende besluit Uwer Zwolsche Synode geenszins een verbod van het uitwisselen van schriftstukken inhield".

Dat onze deputaten hiermede geen woord teveel gezegd hebben, blijkt ten overvloede uit de inmiddels verschenen Acta van de Synode van Eindhoven, 3—19 Febr. 1948. In artikel 91, 1° sub a, lezen we, dat deze synode op 11 Febr. 1948 heeft uitgesproken, accoord te gaan met de opvatting van deputaten, dat de bepaling der synode van Zwolle niet insloot, dat geen enkele(n) brief zou mogen worden gezonden.

Hieruit blijkt:
1. reeds vóór 11 Febr. 1948 hadden de deputaten van de overzijde zelf de opvatting, dat ze wel degelijk zouden mogen schrijven;
2. op 11 Febr. 1948 ontvangen ze bovendien publiek nog eens daarvan de volle bevestiging, en wordt hun opvatting accoord bevonden door hun nieuwe lastgeefster (hun jongste synode).

Ja, nog meer is ons thans bekend. Uit diezelfde Acta, hetzelfde artikel, blijkt, dat de deputaten van de overzijde aanvankelijk precies hetzelfde hebben gedaan als wat de deputaten onzerzijds volgens opdracht moesten doen. Tot onze deputaten kwam de opdracht: **voorspands schriftelijk**. Welnu, de Eindhovensche Synode zelf constateert, dat de praktijk van de Utrechtse deputaten **precies op hetzelfde neerkwam**. Immers, de Eindhovensche Synode sprak uit (art. 91, 1° sub b), „dat zij, ofschoon zij een speciale synode voor de zending is, kennis heeft genomen van het feit, dat, en de wijze waarop, deputaten zich **voorspands schriftelijk** tot die der synode van Groningen hebben gewend".

En, nog is het einde der notabele feiten niet bereikt. De Eindhovensche Synode (sub c) sprak de hoop uit, dat „onder den zegen des Heeren verdere pogingen van deputaten **eindelijk** tot het begeerde resultaat van een mondelinge samenspreking zal (zullen) leiden". Op 11 Febr. 1948 hoopt zij dus nog op verdere pogingen, die zullen leiden tot een mondelinge samenspreking; die pogingen zijn dus niet **eindelijk** met mondelinge samenspreking. Haar deputaten behooren blijkbaar in een zoo „ernstige" zaak tot het uiterste, dat toelaatbaar is, te gaan, opdat „eindelijk" kan bereikt worden wat Utrecht wilde en Groningen reeds bij voorbaat regelde: mondelinge samenspreking, volgende op voorspands schriftelijk contact.

Met andere woorden: op 11 Februari weten de Utrechtse deputaten **zeer wel**, en ook het toezienende volk weet het, dat zij door hun Synode gemachtigd zijn **nog verder schriftelijk te handelen**, en daartoe als het ware geprest zijn als middel ter bereiking van het doel.

En nu is dit het verbijsterende: Als dan in Mei d.a.v. onze deputaten aan die der overzijde voorstellen, de schriftelijke correspondentie van lange en onvruchtbare brieven te vervangen door enkele regels schrift, waarin kort en krachtig, en dan van beide zijden, gezegd wordt, **waar het op staat, dan is het antwoord ineens: „onze opdracht luidt zeer bepaald te trachten te komen tot een mondelinge samenspreking"**.

Jawel.
Maar dat trachten hield nu ineens op, nu het op zakelijk spreken aankwam. Deze deputaten wisten zeer wel, dat hun laatste synode het tydperk van „voorspands schriftelijk" handelen nog wel verlengd wilde zien, om eindelijk te komen tot mondelinge samenspreking. Zij hebben een zware verantwoordelijkheid op zich genomen, toen zij, ondanks de uitspraak der Eindhovensche synode, aan onze deputaten hun „neen" deden hooren.

Hoe het zij, men moet uitdrukkelijk constateeren, dat hier van een „impasse" geen sprake is. Wij wijzen niet zonder droefheid om het publiek gebruik ervan dit woord af, wijl het rechtuit onwaar is; en wijl het aan een schuldigen onwil den schijn van een onschuldige onmacht helpt geven. Men moet constateeren, zulks in overeenstemming met de bij de synode ingekomen stukken, dat hetgeen ons hier bezig houdt, thans niets anders is dan dit: Wat zijn voor de Amersfoortsche synode de consequenties, die zij te trekken heeft uit deze weigering van medewerking aan een onzerzijds voorgestelde wederzijdsche korte schriftelijke situatietekening?

Een eerste vraag is: moeten wij zelf soms een schriftelijke eenzijdige situatietekening onzerzijds overleggen aan de Utrechtse deputaten?

De gedachte is geopperd; maar schijnt ons niet aanbevelenswaardig. Ons eigen kerkelijk standpunt is wel bekend; onze kerken hebben niets teruggenomen van haar verklaring van verwerpingen der leerbindingen en schorsingen etc., die van de overzijde naar den **Woorde Gods en conform de kerkenordening** heeten te zijn, doch die door ons als met beide zijden blijven afgewezen. Bovendien zou een éénzijdige situatietekening éénzijdig blijven; zij valt geheel uit het kader der contact-opneming; en wanneer de deputaten der synode-Duursema niet eens in het kader van zulk contact zich schriftelijk en op korten termijn believen te verklaren, hoe zouden ze dan wel a posteriori zoo iets doen, buiten dit kader? Zij verklaren immers: wij mógen niet? Men bedenke wel: niet wij wekten den schijn, als waren wij inzake leer of kerkregering veranderd, en niet wij vroegen deswege om een samenspreking; dat deden de anderen. Reeds om die reden hadden zij moeten bewilligen in een duidelijke op de kardinale punten ingaande situatietekening; zij wekten door het feit van het vragen om contact met de nog pas door henzelf uitgeworpenen den indruk, als waren zij voor het minst gaan twifelen aan de goddelijkheid der tuchthandelingen, die in geding waren. In het kader van een ontmoeting als welke hunnerzijds gevraagd werd, dient geen der partijen zich te onttrekken aan een situatietekening, voorzover gevraagd, doch wel het allerminst die partij, welke het eerst om contact gevraagd heeft. Een éénzijdige situatietekening onzerzijds is overbodig voor ons zelf en is niet begeerd door de andere partij. Ze ware trouwens water naar de zee dragen.

Een tweede vraag is:
moeten wij alsnog voldoen aan de suggestie der Utrechtse deputaten, neergelegd in hun missive van Juni 1948, en waarin zij van hun kant voorstelden: mondeling spreken na gemeenschappelijk gebed en dan een communicé voor de pers aan het slot? Ook deze gedragslijn wordt aanbevolen; al is de motivering niet steeds dezelfde, en al willen sommigen slechts gedeeltelijk aan het verlangen der Utrechtse deputaten tegemoet komen, toch zijn er die adviseeren: doet maar wat de Utrechtse deputaten willen.

Maar ook die raad schijnt ons onaanneemelijk. En dit om de volgende reden:

a. Zij, die deze gedragslijn aanbevelen, citeeren voor het meereendeel wel de missive der Utrechtse deputaten dd. Juni 1948, doch konden, voorzover zij een gelijk-luidenden brief schreven reeds op 13 Juli 1948, nog geen nota nemen van het antwoord, dat onze deputaten aan die overzijde deden toekomen onder dagteekening van 13 September 1948. In dit antwoord worden evenwel onderscheiden argumenten gegeven ter rechtvaardiging van het onzerzijds ingenomen standpunt; de gegeven argumenten schijnen ons alleszins juist en, bij ontstentenis eener weerlegging; constateeren wij dat ze onweersproken bleven.

b. De Utrechtse deputaten beweren, dat hetgeen hen en ons scheidt „verschil van inzicht" is. Doch iets heel anders scheidt ons: ettelijke openbare vonnissen, uitgesproken in den Naam des Heeren, en een gehandhaafde binding aan onschriftuurlijke leer-uitspraken en aan bepalingen, die een principieele verkrachting of ontkrachting der aangenomen Kerkenordening betekenen; afgezien nog van de na 1944 al verder gaande ontwrichting van het kerkelijk leven, zooals b.v. in besluiten der Eindhovensche synode aan het licht gekomen is; nieuwe besluiten dus, die men ginds ieder beveelt voor vast en bondig te houden, ook al zou men meenen, dat ze strijden met Schrift en Kerkenordening;

c. de Utrechtse deputaten willen, dat reeds thans,

zonder dat hunnerzijds of onzerzijds ten principale ook maar iets naders is verklaard, we elkaar over en weer blijven erkennen als broeders in Christus. Dit „blijven" is hier een tastbare onwaarheid; want hunnerzijds is gesteld en gehandhaafd, dat wij ons schuldig maakten aan openbare grove zonden, waarvan de door hen zelf in hun vonnissen geciteerde kerkelijke formulieren en bepalingen verklaren, dat wij, zoolang wij daarin blijven, geen deel hebben in het rijk van Christus; hetgeen ook op allerlei wijze door hen is bevestigd.

d. Zij willen, dat de eerste vergadering van wederzijdsche deputaten geopend wordt met gemeenschappelijk gebed, waarin dan zou hebben voor te gaan, **namens allen**, de man, dien zij het eerst hebben beschuldigd van zoodanige openbare grove zonde en dien zij ook om zijn na de „afzetting" gevolgd openbare daden tegenover hun kerken hebben aangediend als „deze ontslagen hoogleraar en afgezette predikant" en dan nog als **publiek rebel tegen den Heere en Zijn volk**. Zonder enig twijfel nu zal niemand, ook niet deze met den vinger als voorbidder door hen aangewezen man, het recht hebben, uit een persoonlijk gevoel van gekrentheid te weigeren voorbidder te zijn voor degenen, die hem zoo hebben aangediend in publiek en officieel geschrift bij de schapen der kudde, doch thans hem den Heere voorhouden als voorbidder met hen vereenigd. Maar wij herinneren aan tweeërlei: Eerst daaraan, dat alle in aanmerking komende deputaten en dus ook bedoelde persoon, alleen in hun ambtelijke eere zijn gekrenkt; dat dus niet hun recht, maar dat van den Heere in geding is; en dat dus de moeilijkheid der deputaten geen andere is dan die van iemand anders uit onze kerken. En voorts herinneren wij eraan, dat Job, toen hij door den HEERE werd aangewezen als voorbidder voor drie zijner aanklagers, hun voorbidder, doch niet hun medebidder had te zijn; en dat, eer Job en deze zijn aanklagers tot de acte van deze voorbidding werden opgeroepen van 's HEEREN wege, eerst de erkenning was geschied van Job zelf over zijn eigen schuld, die hij concreet bij name had genoemd, en voorts door God Zelf van de tot schuldbelijdenis nog niet toegekomen aanklagers van Job de openlijke erkenning gevorderd was, dat zij, als valsche aanklagers van Job, **niet recht gesproken hadden van den HEERE** (want het boek Job is een procesboek; het gaat over Gods proces tegen wie niet recht spreekt van Hem). Eerst toen deze erkenning in een openbare daad (van brandoffers ten huize van Job) geschied was, kon Job voorbidder zijn voor hen en in hun tegenwoordigheid en in gemeenschap met hen.

Wij merken dit op, niet om parallellen te trekken tusschen Job en ons enerzijds, en Jobs beschuldigers en de onze anderzijds. Wij behoeven ons tegenover eventuele misleiding van onze woorden in deze richting niet te verweren, want ook Job zelf beleed schuld vóór God, inzoverre hij niet recht had gesproken van den HEERE; en voorts: ook onze deputaten hebben toch aan die der overzijde openlijk het recht toegekend, van de uitgeworpenen en van onze kerken te zeggen wat en zooveel zij wilden, en hebben bij voorbaat beloofd dit volledig te publiceren. Wij wijzen op deze geschiedenis van Jobs voorbidderschap dan ook alleen (vgl. Job 42) om aan te geven, dat het groote punt, dat in geding is, **niet is, of menschen bezeerd zijn, doch of recht gesproken is van den HEERE**. Indien de HEERE Zelf dit punt vóór alles aan de orde stelt, dan hebben wij het recht niet te verdoezelen of achteraan te plaatsen. De persoonlijke gekrentheid heeft hier niets te dicteren of te remmen; Job — men vergeet het niet — werd eerst genezen in of na zijn voorbidding. Maar het punt in geding blijft: **Wie spreekt recht aangaande den HEERE en waarin doet hij dat?**

Welnu, Job mocht niet voorbidden (laat staan medebidden) eer het eigenlijke procespunt vooropgeplaatst was, en te dien aanzien de beide partijen zich verklaard hadden. Een nieuwe formule kwam niet in geding; de oude werd aan de orde gesteld.

e. De Utrechtse deputaten willen, dat wij vóórlopig plaatsen de begeerte om te volharden in het zoeken naar **hereeniging**, opdat wij **kerkelijk weer kunnen samenleven**. Maar, hebben zij zelf die begeerte? Indien wij — gelijk wij doen — nog steeds verwerpen, wat zij als den wil des HEEREN hebben aangediend en opgelegd, dan mógen zij — op hun standpunt — niet begeeren met ons één te zijn; dit ware dan volgens hun eigen woorden kerkbederf. Omgekeerd — indien zij — gelijk zij doen tot op heden — nog steeds alle vonnissen, inclusief hun motivering, en voorts hun bindingen, en wat dies meer zij, handhaven voor God, dan mogen wij met hen niet kerkelijk samenleven; we zouden dan de schapen der kudde overlaten aan kwade herders.

Trouwens, als wij hier openlijk de vraag stellen: willen zij zelf wel „volhardend zoeken naar hereeniging?" dan moeten wij (het woord „hereeniging" nu verder onbesproken latende) wel op een merkwaardige tegenstelling wijzen. Onze deputaten werden door de synode van Groningen gemachtigd, om, stel eens, dat inmiddels teekenen van wederkeer tot Schrift en confessie en Kerkenordening zich voordeden, pogingen in het werk te stellen tot het doen bijeenroepen eener tusschentijdsche synode. Dit was voor de deputaten der overzijde, gelijk voor ieder ander, een duidelijke fingerwijzing naar tweeërlei:

a. In de eerste plaats wees het naar het trouwens publiek gemaakte feit, van onze erkenning, dat wij niet den Geest Gods in den weg mochten staan, indien Hij bekeering mocht wekken, aan welke zijde dan ook (want ook wijzelf lieten ons gaarne van zonde overtuigen, als men maar zeide, welke onze zonden waren en ze als zonde bewees);

en b. ook wees het op onzen onwil om de zaak eener samenspreking onnoodig te rekken.

Welnu, dit was in het jaar 1946.
Sedert dien zijn de synodocratische kerken tweemaal in synode samen geweest: eenmaal in Zwolle, 18—20 Juni 1947 (voortgezette synode) en eenmaal in Eindhoven, 2—10 Februari 1948. Uit de publieke Acta van de voortgezette Zwolsche synode treft ons in deze materie alleen maar de mededeeling, dat een missive van H. Post Rebol te Dordrecht, welke missive eerst als punt 27 van het **agendum** blijkt aangemerkt te zijn, in handen van deputaten gesteld is, die echter diennangaande niets meer van zich laten hooren in de publieke Acta; en dat het stuk daarna niet meer voorkomt op het agendum der

vergadering zelf (vgl. art. 7 en art. 6). En toen de synode van Eindhoven blijkens art. 91 van haar Acta weer de zaak ter tafel zag komen, heeft zij een drietal stukken ontvangen, betreffende de kwestie der „samenpreking“, en ook in betrekking tot deze aangelegenheid de verzekering gedaan dat zij een „ernstig punt“ op haar agendum was geworden, nadat ze in een „ernstig“ schrijven van de heeren G. J. v. d. Vegt, P. C. Nanninga en R. Woldring was geëntameerd, en ook heeft ze niet nagelaten te melden, dat zij een verzoek had ontvangen om in Augustus 1948 een synode te doen houden, die speciaal aan het rapport der commissie van samenpreking gewijd zou zijn. Men spitst hier onwillekeurig de ooren; want, terwijl ONZE synode aanstonds, vrijwillig, zonder dat iemand het haar vroeg, de gelegenheid opende voor een tusschentydsche synode, en dit in het jaar 1948, daar krijgt in het jaar 1948, op 11 Februari een synode van de overzijde, in een derde bijeenkomstenreeks, nadat onze Groningsche synode den weg had geopend tot een tusschentydsche synode, een VERZOEK daartoe, in een „ernstig“ schrijven aangaande een „ernstig“ agenda-punt. Maar wat wordt op het verzoek geantwoord? Dat deze Eindhovensche synode op het verzoek niet „behoeft“ in te gaan; dat woord „behoeft“ krijgt een bijzondere klank, vooral als men leest wat er om heen staat: „reeds“ (!) daarom niet, wijl dit rapport (van haar deputaten inzake samenpreking) bereids op deze zendingssynode (van Eindhoven) een punt van behandeling heeft uitgemaakt“ (art. 91, 2, sub d).

Het rapport zelf van de gindsche deputaten voor samenpreking wordt aan de lezers der publicke Acta onthouden. Wij wijzen met nadruk hierop: de feiten spreken. Ongevraagd wijst men in 1948 onzerzijds de mogelijkheid aan een tusschentydsche synode, en, wel gevraagd, wijst men ginds, terwijl reeds onderscheidene brieven van wederzijdsche deputaten gewisseld zijn, die mogelijkheid af. En intusschen laat en gaat men wroeten in de plaatselijke kerken buiten de deputaten en de bemoeiingen der wederzijdsche synodes om (hierop komen we nog terug). Dit zijn naakte feiten; en ze vervullen ons te meer met verontwaardiging als wij bedenken, hoe de situatie zich ontwikkeld heeft. Hadden de deputaten van ginds die enkele regels schrift willen achterlaten, die onzerzijds gevraagd werden, om eindelijk tot de zaken te komen, en had die door ons gevraagde handeling aanleiding mogen en dus kunnen zijn tot het openen van een mondeling gesprek, wel, dan zouden in dezen zelfden tijd, najaar 1948, een tweetal synodes hebben kunnen zitten; die van de anderen, en die van ons. Dan had, INDIEN er ook maar iets gebleken zou zijn van ook maar de geringste bereidheid tot het noodzakelijk — en dan op concrete punten — verklaren van „rechtsherstel“ (waarover de Eindhovensche synode is aangesproken door haar zuster B. Bolhuis-Staal, Hengelo, bijlage XXXIIIb), thans met man en macht in twee synodes kunnen gewerkt zijn, om besluiten te nemen. Maar niets van dat alles. Men vermijdt de verplichte revisie in generale verbanden en werkt intusschen illegitiem plaatselijk (ook hierop komen we terug). Ons gehoorzaam willen gaan staan in den weg, waarlangs mogelijk de Geest Gods bekeerend zou willen gaan, is beantwoord met dezelfde kille, als welke niet alleen de ettelijke revisiezoekers ginds heeft doen bevrozen, maar die ook ons in het gelaat slaat: wij krijgen den onweerstaanbaren indruk, dat men ginds al tevreden is, indien de vrijmaking wordt opgehouden; maar van een ernstigen wil om zakelijk, en op korten termijn te komen tot vrede langs den weg van rechtsherstel blijkt ons niets. Schoone woorden zeggen ons niets. Een blad, dat onder redactie staat van twee der Utrechtsche deputaten, spreekt al openlijk van hereeniging met een smal-deel!

We denken hier, nu we zoo indringend hooren spreken van liefde, aan een woord, dat Paulus richtte tot de gemeente van Corinthe (II Cor. 2:8). Paulus spreekt daar over een man, die, hoe dan ook, zich had schuldig gemaakt. Er kwam inkeer, en nu moet, zegt Paulus, naar de parafrase van Grosheide, de gemeente liefde gaan betoonen EN DAT OFFICIEEL. Officieel, wij voegen er aan toe: in een duidelijke, afsluitende, rechtsgeldige handeling. Het woord, dat hier in den grondtekst gebezigd wordt (kuroun), wijst immers op een rechtsgeldige, afsluitende officieele handeling. Hetzelfde aan de rechtszaal ontleende woord ontmoet men bij de rechtsgeldige afsluiting van een testament, bij de officieele ondertekening onder getuigen (Gal. 3:15 vgl. vs 17); het woord doet dan ook bij Paulus dienst in de teekening van Gods rechtskrachtig verbond. Behm (Kittel, Wtbh.) typeert dit woord uit 2 Cor. 2:8 als een term van het kerkrecht in wording, en dan ontleend aan de juridische sfeer; en die is hier niet, zooals sommigen in onklare onderscheiding klagen, in strijd met of vreemd aan de „sfeer“ der „liefde“; want omgekeerd, Paulus verplicht de liefde in haar procedure tot de in dezen rechtsterm aangeduide officieele handeling, en wil dat de liefde, in stee van te zeuren, en te kweelen, of naar haar bedoeling en concrete eischen te laten räden, zich nu maar zoo spoedig mogelijk zal laten „kuroun“, d.w.z. rechtsgeldig laten constateeren in bindende afsluitende en openlijke handelingen van kerkelijke orde en met bindend kerkrechtsgesag. Is er liefde, welnu, dat ze dan komt tot een laatste rechtsbeslissing; anders is ze niet „beproefd“ bevon-den.

Wij hooren nogal eens spreken over een „impasse“, waarin wij zouden verkeerden, nu de deputaten der overzijde geweigerd hebben, op de kortst mogelijke wijze, desnoods in enkele regels schrift, te helpen komen tot een korte en bondige wederzijdsche situatietekening. Wij wijzen dit woord „impasse“ af. De Schrift zelf eischt haar, JUIST als er liefde is. Men zegt ons, dat het de liefde tot God en Zijn Woord en tot ons zelf was, die de synode van '44 en vervolgens noopte tot dat „kuroun“, dat schorsen en afzetten heet, en buiten-verband-plaatsing. Wie, daarna van hereeniging sprekende, aan een officieele, scherpe situatietekening weigert mee te werken, die dringt ons de vraag naar de lippen: Waarom zoo traag in het generale (de handelingen namens synodale vergaderingen) en tegelijk zoo vlug in plaatselijke ontmoetingen?

De mogelijkheid om te komen tot een konkrete schriftelijke beantwoording van wederzijds te stellen vragen

was er ongetwijfeld evenzeer als het blijkens de Acta van Eindhoven aan de gindsche deputaten gegeven verlof daartoe. Hadden de deputaten van ginds gewild, en was er een werkelijk symptoom van een verlangen naar veranderende rechtspositie inzake de in 1944 in geding zijnde punten geweest, ten goede, dan zou op ditzelfde oogenblik tusschen twee synodes het „kuroun“, het officieel besluiten van den rechtshandel-in-liefde na wederkeer tot den Heere (met welke conclusie dan ook) kunnen geschied zijn. Wij vinden bij de deputaten van ginds onwil, en een permanent schuiven van de zaken op de lange baan, en ontmoeten noch bij hen, noch bij hun synode ook maar eenig blijk van eenzelfde spontane bereidheid om den Geest Gods, mocht Hij de geesten veranderen, aanstonds als zijn dienaars gereed te staan, als welke de Groningsche synode heeft aan den dag gelegd, toen zij een tusschentydsche synode mogelijk maakte, en dit reeds in 1946.

f) Trouwens, nu wij van de Utrechtsche deputaten tot hun synodes komen, moet het ons van het hart, dat juist deze synodes, allen schoonklinkende woorden over eenheid en liefde ten spijt, veelszins hebben gedaan wat de kloof in plaats van haar te dempen moest verbreeden. Men wist, dat de vervangingsformule van 1946 ons zakelijk moest bedroeven en uit zedelijk oogpunt moest hinderen, wijl zij, naar eigen zeggen, niet alleen de betwiste uitspraken van 1905—1912 nogmaals uitdrukkelijk sanctioneerde, doch ook — een enkel detail daargelaten — naar den inhoud repeteerde, en de tegen ons gekeerde „wet“ veranderde, zonder meteen schuld te belijden over de op de oude „wet“ gebaseerde vonnissen. Desniettemin heeft men niet alleen deze nieuwe formule vastgesteld, doch haar ook voorgelegd aan een vergadering, die den valschen naam voert van „eerste oecumenische synode“ te Grand Rapids, U.S.A. in 1946. Op deze dusgenaamde synode zijn ten aanzien van de geschiedenis onzer kerken onderscheidene besluiten gevallen, en uitspraken gedaan, welke niet alleen in strijd met de waarheid zijn, doch ook het rechtsbesef wonden. Zoo is, door de vergadering van Grand Rapids, uitgesproken — en dit alles op verzoek en met volle medewerking van de kerken die ons hebben uitgestooten —, dat de vervangingsformule van 1946 „de Utrechtsche besluiten“ heeft vervangen; hetgeen — wij er veel meer uitspraken in geding zijn, die nog niet vervallen verklaard zijn —, tastbare onwaarheid is. Een kleinigheid? Neen. Ook niet, omdat men nu door deze tastbare onjuistheid onze kerken temeer in een valsche daglicht plaatst. Inzake aanleiding, en motief, en omvang, en wijze, en rechten naam van onze vrijmaking van zondige besluiten wordt een voorstelling van zaken gegeven, die geheel en al strijdig is met de waarheid, en onze kerken kwelt, terwijl ze de schuld der anderen volkomen onttrekt aan critiek; het is de duidelijkste, maar ook door haar probleemvervalsching en historieverkrachting ook ergertelijke vorm van handhaving door de synodocratische kerken harer beweerde zaakgerechtigheid. Men vraagt zich af, hoe degenen, die zoo'n scheef beeld konden geven van wat hier in Nederland geschied is, nog in ernst ook maar overwegen zouden, hun zaakgerechtigheid zelfs maar dispuabel te stellen. Wat de vervangingsformule betreft, niet alleen haar opstelling was een obstakel voor eventueel gewenschte hereeniging, doch de in Grand Rapids gestelde vraag om haar goed te keuren, ook weer in onze afwezigheid, en vóórdat men zelfs erover zou gaan denken ook ons uit te noodigen, is een handhaving van het eigen standpunt, welke niets goeds spelt; deze vervangingsformule, thans schijnbaar gedekt met de resultaten van een haastig onderzoek van eenige buitenlanders, die geen tijd hadden voor serieus onderzoek van onze en van der anderen historie, heeft nu als Goddelijke waarheid vastgelegd dat men de kinderen moet beschouwen en behandelen — dus ook doopen — als deelende niet in de belofte, doch in de wederbarende genade van den H. Geest, m.a.w. dat men de kinderen des verbonds moet beschouwen en behandelen als uitverkorenen.

„Met groote dankbaarheid“, aldus te Zwolle de rapporterende commissie (Acta, bijlage III, bl. 147), heeft men ginds van deze besluiten der „oecumenische synode“ kennis genomen; ons rest dan niet anders dan te constateeren, dat men hier grootelijks dankbaar is om wat welbewust de kloof verbreedt. En dit geldt niet alleen van de commissie, die te Zwolle rapporteerde, doch ook van de Zwolsche synode zelf, blijkens art. 40, sub 3, van haar Acta. Het staat dus vast, dat sedert men ons vroeg, deputaten te benoemen om tot samenpreking te geraken, men officieel niet alleen niets gedaan heeft om de kloof te dempen, doch omgekeerd positief wel veel gedaan heeft om haar te verbreeden. Hierbij komen dan nog, wijzende in dezelfde richting, de besluiten van de synode van Eindhoven, niet alleen de reeds gememoreerde, doch ook vele andere, met name nopens de beginselen der zending, en het recht der plaatselijke kerken, en in betrekking tot revolutionaire bewegingen in Ned. Oost-Indië; besluiten, welke hetgeen onder ons als algemeen recht bekend is, soms op de stelligste wijze weerspreken, en een streep halen door de besluiten die in 1936 zijn genomen door de Amsterdamsche Synode met betrekking tot leden van partijen of bewegingen, welke in strijd zijn en brengen met art. 36 der Belijdenis.

g) Nu wordt door sommigen gewezen op Matth. 5:41, waar de Heiland zegt: „Als iemand u pressen wil tot één mijl, ga met hem twee“. Men zegt dan: de gindsche deputaten willen mondeling, en niet schriftelijk gehandeld zien, geef hun wat ze verlangen, en ga er nog boven; laat zien, dat ge tot alles bereid zijt wat maar even mogelijk is. Wij merken daartegenover op, dat volgens dr. H. N. Ridderbos (K.V. 115) hier sprake is van „heerendiensten, dwangarbeid, waartoe men b.v. door vreemde overheerschers kon worden gedwongen, vgl. Marc. 15:21; het zal hier“ — zegt hij — „in meer algemeen zin gebruikt zijn, en doelen op een verzoek om geleide, waartoe men rechtens niet verplicht was. Jezus' gebod“ — aldus nog steeds Ridderbos — „is nu, dat men tegenover zulk een aanmatigend verzoek of eisch zich niet terstond teweêr zal stellen, maar dat men liever dengene, die aldus vragen durft, in plaats van één mijl, twee mijlen zal begeleiden; één mijl is een afstand van ongeveer 1½ K.M.“. Tot zoover Dr. H. N. Ridderbos.

Maar wie voelt niet, dat hier volkomen andere zaken

in geding zijn? Christus' woord spreekt over een vraag om geleide op een weg dien een reiziger aflegt. Hij kan iemand zijn, die den weg niet weet; dan moet de aangesprokene hem op weg helpen. Maar dat is niet onderhandelen over den weg, of onderhandelen over een nieuwen weg. Of ook, de reiziger kan een zwaren last te dragen hebben; hij weet den weg wel, maar hij wil hulp. Welnu, die hulp zij niet schiel. Maar dat is wat anders, dan handelen met deputaten van wie ons schorsen enz. Het loopt hier niet over de vraag, of wij elkaar aangenaam willen bejegenen, doch over de totaal andere vraag, wat de Heere God hulp voor Zijn geslagen kerk noemt. Wij moeten niet op die zestien deputaten zien, hoeveel mijlen die 16 menschen elkaar begeleiden. Doch wij moeten eens gaan spreken over de vraag, hoe de kerken haar weg moeten afleggen, niet 1 mijl, niet 2 mijlen, maar alle mijlen, tot aan Christus' toekomst. De deputaten moeten den weg der kerken helpen leggen, en mogen op een VERKERDEN weg ook niet één mijl gaan.

In het onderhavige geding ligt er niet een vraag om GELEIDE van de Utrechtsche deputaten op een hun onbekenden weg, noch om hulpverlening op een hun bekenden, doch staan wij voor de vraag, hoe men de kerken zal adviseeren, den weg te leggen die voor de anderen en voor onszelf goed en recht en van God den Heere zelf naar zijn Woord gelegd zal mogen heeten. Dat is toch zeker heel iets anders dan een vriendelijkheid jegens wie ons openbare grove zondaars noemen? We hebben geen persoonlijke of private verzoeken of eischen tot hulpverlening voor ons liggen. Doch wij zijn geroepen tot een onder de lamp der schriften te geschieden critische bezinning over gedane rechtsuitspraken en gevelde vonnissen. Het loopt niet over verzoeken van particulieren, doch over een verzoek van een representatief lichaam (een synode), roepende om deputaten vanwege een ander representatief lichaam (onze synode). En dezen zullen dus niet hebben te vragen wat de deputaten over en weer zouden begeeren in privé-verkeer, want God zegt hun, dat zij hun kerken geen oogenblik mogen vergeten. En het gaat erom, dat deze kerken den weg zien liggen, waarop zij ALLE mijlen kunnen afleggen naar de roeping Gods. Het loopt nog altijd over vonnissen en leeruitspraken en kerkrechtelijke bepalingen van wie zeggen den wil des Heeren te hebben gevolgd en den weg der kerken te hebben geplaveid, terwijl onzerzijds deze bewering als valsche wordt afgewezen. Uw deputaten hebben niet het recht, deze aangelegenheid te beschouwen als hun zaak, waarbij zijzelf wel „onrecht“ zouden willen lijden als de anderen „onrecht“ plegen. Zij hebben te doen met deputaten, die zeggen, dat we den Heere samen hebben te bidden, omdat hun verlangen „rechtmatig“ is; deputaten, die den moed hebben daarmee kerken op te houden. Wie ons aan boord komt met een herinnering aan één, dan wel twee mijlen op een deputatenweg, dien blijven we herinneren aan den weg der kerken, waarop alle mijlen haastig af te leggen zijn. Men moet, aldus dr. H. N. Ridderbos (diss., bl. 166) naar den ZIN der geheele wet zoeken; en die zin is in dit geval, dat wie voor de kerken en haar toekomst verantwoordelijkheid dragen, de kerken geen oogenblik mogen loslaten. De onderhavige perikoop uit de bergrede richt zich — aldus nog steeds dr. Ridderbos — niet tegen het ius talionis (het recht van vergelding) voorzover dit aan de overheid ten regel was gesteld, maar tegen het ius talionis, voorzover dit de mogelijkheid schiep om zich PERSOONLIJK te wreken; deputaten nu hebben geen enkele persoonlijke aangelegenheid af te handelen (vgl. diss. 173).

Terecht zegt dr. H. N. Ridderbos (diss. 253), dat het onjuist is te meenen, dat Jezus in bedoelde perikoop der bergrede met een beroep op den plicht der liefde ELKE handhaving van het recht zou afwijzen. Hij voegt eraan toe (bl. 253), dat ook de stelling onhoudbaar is, volgens welke in Matth. 5:38 v. voor het particuliere leven alle rechtshandhaving zou worden afgewezen. Hoeveel te min dan voor kerkelijke zaken, waarbij het gaat over de vraag, hoe men Gods Huis zal regeren? „Hoe in ieder concreet geval te handelen is“, aldus dr. Ridderbos, „wordt overgelaten aan de conscientie dergenen, die wet en profeten kennen“ (254).

h) Men denke dus steeds alleen aan het recht der kerken. Zouden we alsnog voldoen aan den wensch der deputaten van ginds, dan zou dit neerkomen op aanvaarding niet alleen van de valsche vooronderstellingen, die we reeds afwezen, maar ook van een werkmethode, die schadelijk is, en den kerken hinderlijk.

De methode, zeggen we, is schadelijk: men zegt wel, dat een communiqué mogelijk is na elke samenpreking, en dat een stenogram kan worden opgesteld, maar weet men wel, wat men wil? Hoe het ook zij, de punten-in-geding zullen toch aan de orde moeten komen; en zullen toch in een schriftelijk vastgelegde formulering en in een duidelijke bondige redactie van ingenomen standpunt dienen te worden afgehandeld. Maar die weg zou ontzaglijk lang zijn, „onafzienbaar lang“. Bovendien: de idee van een stenogram heeft reeds eerder bij een ontmoeting tusschen afgevaardigden der synode van 1944 en één onzer tegenwoordige deputaten één dag voor zijn „afzetting“ verzet ontmoet van de andere zijde, een verzet, zoo ernstig, dat men weigerde nog langer te blijven, indien gestenografeerd zou worden. Een nietszeggend en niets zeggen kunnend communiqué bleef achter — en deed niets. Trouwens, waarmee belasten zij, die dezen weg op willen doen gaan, onze deputaten? Niet ieder kan zijn gedachten aanstonds zoo ordenen en formuleeren, dat een stenogram zijn meening weergeeft op de juiste wijze, en hij het gezegde dadelijk als welgeordend, en als ter zake, en als goed kan handhaven voor allen die toezien. En, van een eenigszins behoorlijke, d.w.z. op de zaken ingaande bespreking, zal een communiqué ongeveer niets kunnen weergeven, althans niet als men denkt aan het zeer vele, dat ter sprake komen moet. Tenzlotte: besprekingen zijn niet aan de orde. Vóór alles is noodig: situatietekening; eerst de uitslag daarvan kan de vraag beantwoorden, of samenpreking nog eenigen zin heeft.

En voorts: zulke werkwijze ware den kerken schadelijk. Wij oordeelen het hart en dus de subjectieve bedoelingen van niemand; wij volstaan met de opmerking, dat de vraag-om-samenpreking de vrijmaking factisch in den weg gestaan heeft. De vervangingsformule eenen-

zijds, en menspre-nigeen v-reugde minst de-zijde heb-dan het-mogelijk-haar ge-van Gro-een eige-wijten-pen z-ook, aa-stellen, grepen-worden, den we-drijf, he-oorzaak-het „we-zij den-ben ope-weigerin-langer-Goda ni-gen van-den met-heilloos, dat er i-hun „le-Een-thans d-gen, di-er enke-ten vat-daarop-mijn, ar-deze sy-inzien i-hun vo-stel-Ass-Er zij-antwoot-zijn, hi-a) O-ken we-dienen, vkeeren-genen, hebben-aan wa-kening, ons toel-gedacht-gelooवे-den; wi-den.b) W-voorstel-punt le-eenerzij-aan de-was, en-de toez-wil, c.g-komen.c) M-beroke-eenmaa-wat on-duidelij-dat hur-deze h-aan de-gebrac-nen ov-zeggen, ons ge-verwee-waarva-geweet-dit alk-Utrech-publiek-om als-Deze-putater-deputat-vooral-ten ov-sche s-putater-slag bi-nen d-verklas-verdere-de res-(zullen-deputa-zich op-kunnen-Niets i-in onz-en luit-meent, gingele-moet i-om in-ethisch-overtu-zich n-antwoe-vragen-deel, r-mogen-laten i-niet ge-Groni

over een vraag aflegt. Hij kan niet die aange- niet onderhan- er een nieuw- last te dragen il hulp. Welnu, at anders, dan orsen enz. Het ar aange naam iere vraag, wat erk noemt. Wij , hoeveel mijlen wij moeten een- rken haar weg jien, maar alle putaten moeten mogen op een an.

een vraag om op een hun on- op een hun be- ome men de ker- se voor de ande- God den Heere den. Dat is toch held jegens wie Ve hebben geen ichen tot hulp- in groepen tot bleden critische in gevelde von- in particulieren, intatief lichaam (wege een ander En dezen zullen utaten over en want God zegt mogen vergeten. weg zien liggen, naar de roeping i en leeruitspra- wie zeggen den weg der kerken ze bewering als hebben niet het n als hun zaak, en lijden als de doen met depu- men hebben te is; deputaten, te houden. Wie g aan één, dan dien blijven we rop alle mijlen o dr H. N. Rid- der geheele wet ie voor de ker- held dragen, de De onderhavige idus nog steeds s (het recht van id ten regel was orzoover dit de JIK te wreken; onlijke aangele-

is. 253), dat het lde perikloof der der hede ELKE Hij voegt eraan baar is, volgens zullere leven alle Hoeveel te min t gaat over de ? „Hoe in ieder tidderbos, „wordt die wet en pro-

a het recht der den wench der men op aanvaar- derstellingen, die verkemethode, die

men zegt wel, a samenspreking, iaakt, maar weet de punten-in-ge- tomen; en zullen muleering en in agenomen stand- ar die weg zou . Bovendien: de rder bij een on- synode van 1944 én dag voor zijn re zijde, een ver- langer te blijven, i nietszeggend en ef achter — en in zij, die dézen aten? Niet ieder nen en formulee- weergeeft op de als welgeordend, haven voor allen oorlijke, d.w.z. op communicat on- na niet als men ike komen moet i orde. Vóór alles uitslag daarvan preking nog eeni-

n kerken schade- subjectieve bedoe- te opmerking, dat king factisch in igstformule eener-

zijds, en anderzijds het wekken van de hoop, dat met sa- menspreking iets bereikt zou kunnen worden, heeft me- nigeen van de vrijmaking afgehouden, en anderen de vreugde om het daarin zichtbare werk Gods voor het minst doen disputabel stellen. De deputaten van de over- zijde hebben nagelaten, het afdoende bewijs te leveren, dat hun naaste bedoelingen voorshands verder gingen dan het pogen om de vrijmaking op te houden, en zooveel mogelijk, met vermindering van een algeheel rechtsherstel, haar gevolgen te beperken tot het minimale. Onze synode van Groningen heeft om 's Heeren wil niet gewelgerd, een eigen initiatief te nemen, opdat niemand haar, ver- wijten zou, dat zij Gods Geest niet zou willen onderwor- pen zijn, bijaldien het Hem behagen mocht, waar dan ook, aan zonden te ontdekken en onrecht te doen her- stellen. Wij mochten in 1946 niet weigeren, ook al be- grepen wij, dat de arbeid der vrijmaking zou gehinderd worden. Dit feit hadden wij te aanvaarden. Ons zelf hiel- den we daarbij voor: wie zelf, hetzij door zonde van be- drijf, hetzij door zonde van nalatigheid, voor anderen een oorzaak-tot-verleiding, tot een aanstoot wordt, dien treft het „wee". Maar nu onze deputaten hebben getoond, dat zij den weg tot zakelijke en korte situatietekening heb- ben opengesteld, over en weer, en zij op een pertinente weigering gestooten zijn, nu mogen wij de kerken niet langer ophouden. Wij mogen de vreugde om het werk Gods niet langer verhinderen, haar vroolijk lied te zin- gen vanwege Gods groote daden. Wij mogen den gebon- den menschen, wier „leiding" meer en meer hen op een heilloos pad voert, niet langer de suggestie laten voeden, dat er iets goeds te wachten is, terwijl in werkelijkheid hun „leiders" den kerkelijken toestand verslechteren.

Een derde vraag komt op: is het soms noodig, dat thans de Amersfoortsche synode alsnog van de vele vra- gen, die onze deputaten zouden hebben willen stellen, er enkele (de meest kardinale) voorlegt aan de deputa- ten van de overzijde, zulks dan met het verzoek, om daarop binnen veertien dagen, of anders op langeren ter- mijn, antwoord te geven? Of dat zij hen vraagt, staande deze synode, te antwoorden op de vraag of zij bij nader inzien bereid zijn alsnog te doen wat onze deputaten hun voorstelden? Zóó ongeveer luidde het bekende voor- stel-Aspen.

Er zijn stemmen, die op de gestelde vragen bevestigend antwoorden. Wij gelooven, dat het niet raadzaam zou zijn, hierop in te gaan. Om volgende redenen:

a) Over de „eer" en het „prestige" der synode spre- ken we geen woord. Kón zij de zaak des Heeren ermee dienen, we zouden geen oogenblik aanzelen, haar te ad- viseeren, nog maar eens te kloppen op de deur van de- genen, die in een aangelegenheid, die zij zelf het eerst hebben aangesneden, gewelgerd hebben mee te werken aan wat allereerste roeping was: een korte situatietee- kening. Maar hoe veel ook in het bekende voorstel-Aspen ons toelichte, en hoezeer wij het overigens om zijn grond- gedachten en zijn nuttig effect dankbaar waardeeren, wij gelooven niet, dat langs dezen weg iets bereikt kan wor- den; wel meenen we, dat er veel mee bedorven kan wor- den.

b) Wat het eerste betreft: er is ongetwijfeld in het voorstel-Aspen en de daaraan verwante, ook wel op dit punt iets dat aanlokt. Velen waardeeren in dit voorstel enerzijds de erkenning, dat wat Groningsche deputaten aan de Utrechtsche voorstelden, rechtvaardig en zakelijk was, en anderzijds het duidelijke verlangen om voor heel de toezienende wereld te doen uitkomen, aan welke zijde de wil, o.g. de onwil, aanwezig is om op korten termijn te komen tot: een duidelijke situatietekening.

c) Maar ons oordeel is, dat langs dezen weg niets te bereiken zal zijn. De Utrechtsche deputaten hebben nu eenmaal openlijk uitgesproken, dat zij niet mógen doen wat onzerzijds hun gevraagd is. Zij meenen te hebben duidelijk gemaakt, en dit uit de Eindhovensche Acta zelf, dat hun bewering niet juist is. Hadden nu onze deputaten deze hun meening, die ook de onze bleek te zijn, niet aan de Utrechtsche deputaten als de hunne ter kennis gebracht, dán zou de Amersfoortsche synode nog kun- nen overwegen, of het niet billijk was, hun publiek te zeggen, dat zij op het punt van hun „niet mógen" bij ons geen geloof ontmoeten. Maar het is hun gezegd; en verwezen is naar de bron: de Eindhovensche synode, waarvan de Acta aan deze deputaten zelf bekend zijn geweest, en inmiddels publiek geworden zijn. Gegeven dit alles, moeten wij wel als zeker aannemen, dat de Utrechtsche Deputaten er niet over denken zullen, hun publieke verzekering: wij mogen niet, te verloochenen, om alsnog te verklaren: wij mogen wel.

Deze gedachte ligt te meer voor de hand, nu onze depu- taten aan de Utrechtsche hebben meegedeeld, dat zij, deputaten van Groningen, niet treden mochten in den voor- slag, om het tegenwoordig der Utrechtsche deputa- ten over te nemen en aan te bevelen bij de Amersfoort- sche synode. En desondanks hebben die Utrechtsche depu- taten daarna niet zelf de moette genomen, hun voor- slag bij deze synode aan te bevelen. Zij hadden dit kun- nen doen; vooral nu hun eigen Eindhovensche Synode verklaarde te hopen, dat onder den zegen des Heeren verdere pogingen van deputaten eindiglijk tot het begeer- de resultaat van een mondelinge samenspreking zal (zullen) leiden. Zij hadden tegenover de klacht van onze deputaten, dat de Utrechtsche deputaten ten onrechte zich op onmacht beriepen, aan de Amersfoortsche synode kunnen schrijven, dat zij verkeerd werden beoordeeld. Niets daarvan is geschied. En dit terwijl zij weten, dat in onze kerken de klacht over een ethisch conflict luider en luider wordt, en dat voor het besef van ieder, die meent, dat de gebrokenheid van het christelijk vereeni- gingsleven in ons vaderland nog zooveel mogelijk hersteld móet worden en hersteld worden kan, het hoog tijd is, om in te grijpen, teneinde al het mogelijke te doen om dit ethisch conflict weg te nemen. Uw Commissie houdt zich overtuigd, dat de Utrechtsche deputaten als zoodanig zich niet zullen laten bewegen tot een rechtstreeksch antwoord, en dit op korten termijn, op rechtstreeksche vragen, gelijk door onze deputaten bedoeld zijn. Noch een deel, noch het geheel daarvan. Hun onduidelijkheid: „wij mogen niet", ligt daar nu eenmaal. Ze hebben trouwens laten doorschemeren, dat zij ook nog andere, tot nu toe niet genoemde redenen hebben, om aan den voor- slag der Groningsche deputaten niet te voldoen.

d) En dan, wij meenen ook, dat een poging in de aan- gewezen richting aanleiding worden kón voor het intre- den van nog verdere schade voor de kerk van Christus, in steed van de tijd, die de kerk gehoopte winst te brengen. Het wordt hoog tijd, dat we de kerken herinneren aan wat de Groningsche Synode heeft gezegd, toen zij uit- sprak, dat er een gevaar was, een gevaar, dat riep om maatregelen van tegenweer. De Groningsche Synode heeft het desbetreffende besluit der Utrechtsche niet al- leen gelezen voorzover het te harer kennis gebracht was door het Utrechtsche moderamen, doch in zijn ge- heel. Toen bleek haar, dat de Utrechtsche Synode tegen- over de onze in Groningen verzwezen had, dat zij de kerkeraden van het synodocratisch verband had gewezen op de roeping, o.a. om een breuk, die plaatselijk geslagen mocht zijn, te heelen, en hun aanbeval: daarbij in overleg te treden met dezelfde deputaten als die, zoo mogelijk, ook met de deputaten van onze synode saam te spreken en onder die bedrijven door voorstellen te ontwerpen, welke uiteindelijk aan de respectieve synodes zouden voor te leggen zijn. De Groningsche Synode nam hiervan niet zonder arkeuring kennis. Het scheen haar niet fraai, dat dezelfde deputaten in betrekking tot tuchtmateeregelen, waarbij alle plaatselijke kerken betrokken zijn, en waar- bij van alle plaatselijke kerken minstens twee dienaren geschorst zijn (n.l. de twee Hoogleraren van de Hoogeschool der Kerken) thans platweg gesproken, van twee wallen zouden eten: enerzijds met onze synodale deputaten handelen over de vraag, of en hoe men zich tot de respectieve synodes zou kunnen wenden met voorstellen tot „hereeniging", en anderzijds dezen generalen handel doorkruisen met het ongecontrole- leerde geven van plaatselijke adviezen, die vooruit zouden loopen op wat nog in discussie zou staan, en die zouden kunnen doen voorbijzien, dat elke kerk minstens twee van haar dienaren geschorst zag en dat ze alle door de zondige synodes gebonden waren te leeren wat God niet beval te leeren, en uit te sluiten wie Hij niet uitsloot.

Eerlijk noemen wij zulk een dubbel optreden niet; temeer niet, nu het kwam van de zijde van menschen, die tot onze ambtsdragers zelden; wat een synode heeft beslo- ten, dat hebben ipso facto alle kerken besloten; en die het revolutie noemden, toen een hoogleraar in 1944 zich tot de kerkeraden (wende in zaken, die nog moesten kom- men op een volgende synode; en dit, terwijl de voorgaan- de zelf verklaard had, dat ze met de onderhavige materie was gereed gekomen.

Men vraagt zich verbaasd af, hoe zulke hiërarchen met goed geweten denken te kunnen trachen onze kerkeraden los te weeten van hun synode, en hun eigen kerkeraden met de onze te doen beraadslagen over een herstel der breuk, terwijl zij terzelfder tijd met onze synodale depu- taten nog willen confereren over de vraag, of zulk een herstel der breuk wel mogelijk is, en zoo ja, op welke wijze. De algemeen aspecten der zaak worden met depu- taten besproken, maar in lokale kerken wil men ze bij voorbaat helpen vergeten.

Nu heeft deze handel tot nu toe niet veel effect gehad. Maar dit mag ons niet in slaap doen vallen. Het is be- kend, hoe thans, onder invloed mede van sommigen, die met de Utrechtsche deputaten nauw contact plegen te onderhouden, een reeks conferenties is opgezet, waarvan de eerste in Oosterbeek gehouden is. Het is tevens be- kend, dat tegelijkertijd thans precies datzelfde gebeurt, wat de Groningsche Synode als een gevaar en als een niet-eerlijke handeling heeft onderkend: men tracht thans de plaatselijke synodocratische kerkeraden met de plaat- selijke kerkeraden onder kerken waar bij elkaar te bren- gen en te doen spreken over herstel der plaatselijke breuk. En men doet dit met terzijdestelling van de nog te be- spreken en eventueel te regelen synodale handelingen. De B. A. Bos heeft gemeend deze gedragslijn te mogen aanbevelen onder het motief, dat de deputaten in een impasse gekomen zijn: we hebben reeds aangewezen waarom wij hiervan geen woord gelooven. De Ooster- beekse conferentie heeft zelf uitgesproken, dat zij nog door zeer veel zoodanige conferenties zal moeten worden gevolgd, eer van het omvangrijke materiaal ook maar een behoorlijk quantum in behandeling zal genomen zijn. Desondanks worden nu al in onderscheiden plaatselijke kerken pogingen ondernomen om te „onderhandelen". Uit Amsterdam bereikte zelfs nog tijdens deze week onze deputaten het verzoek, in dezen zelfden geest te hande- len. Hoe kan men toch met zooveel blindheid geslagen zijn? Hoe kan men deputaten verzoeken, sympathie te betuigen voor een oneerlijken handel, die de deputaten uitschakelt, terwijl men ze tegelijkertijd nog tracht aan het praten (met communicés) te houden? Dat dit alles met de goede orde strijdig is, behoeft geen betoog. Wij mogen daar niet aan meedoen. Wij zijn wel vrijgemaakt om de kerkeraden niet te laten overheerschen door de synode, maar we zijn niet vrijgemaakt om de kerkeraden te isoleeren van de synode. Het optreden van de B. A. Bos is in zooverre rechtstreeksch kerkrechtelijk geoor- deeld. De vrijmaking was een protest tegen het doornippen van den band tussehen kerkeraden en synode. Dit moet gezegd blijven zoowel tegen de synodocraten, die de synode tegen de kerkeraden, als tegen de Ooster- beekse conferentiegeengangers, die de kerkeraden tegen de synode uitspielen.

En welk een toestand ontstaat nu? Deze: de Utrechtsche deputaten hebben de Groningsche veroordeeling van hun tactiek ter kennis genomen. Zij weten, dat zij in 1946 te Groningen gesignaleerd zijn in hun van twee wallen eten. Officieel laten ze zich niet in met de Oosterbeek- sche conferentiegeengangers; hun naaste medewerkers doen daar thans het werk, dat bijkens hun eigen synodale papieren, door hen zelf nog steeds gewenscht wordt: n.l. onze plaatselijke kerkeraden te beïnvloeden, terwijl ze nog met onze deputaten in relatie staan. Maar nog altijd blijft hun instructie: dat zij, als Utrechtsche Deputaten gereed zullen blijven staan, om synodocratische kerken met raad en daad terzijde te staan, als deze met hen in overleg willen treden om de plaatselijk geslagen breuk te heelen — zooals dat in hun woordenboek heet. Hun actie ligt geheel in de lijn van wat bovenbedoeld blad van twee der gindsche deputaten schreef: dat de historie (niet der synodocratische manipulaties, maar) van de vrijmaking nog verscheidene aspecten heeft. Dit is du- delijk genoeg. Het is ook ontdekkend. Het is oneerlijk.

Want ieder weet, dat plaatselijk geslagen breuken geen oogenblik los te denken zijn van wat landelijk geschied is. Wij insinueren niet, maar houden alleen maar de oogen open voor wat publieke feiten zijn, als wij zeggen: de deputaten der synodocratie houden onze deputaten op met langgerekte handelingen en dit onder weigering van medewerking aan een korte, duidelijke, onmisbare situatietekening, maar elk oogenblik staan zij gereed om indirect via de door hen geïnstrueerde synodocratische kerkeraden, de onze te beïnvloeden.

Deze toestand mag niet bestendig worden. Wie wel- gert mee te werken in wat voor alle kerkeraden in kerk- verband noodzakelijk is (de scherpe en korte situatietee- kening), en toch onze kerkeraden bij voorbaat wil los- maken van het verband, dat zij om Gods wil moesten herstellen met de uitgestooten kerken en ambtsdragers, die moet door ons niet langer in staat gesteld blijven om dit dubbel spel te spelen. Wij mogen ons door hen niet laten ophouden en hen niet toelaten in onze kerken te wroeten op korten termijn, terwijl zij tevens op langen termijn de door de synode aangewezen deputaten almaar ophouden en remmen. Wij mogen niet langer ertoe me- dewerken, dat — al of niet in bewusten samenhang met particuliere conferenties — de Utrechtsche deputaten de deputaten onzer synode verhinderen de lucht te helpen schoonvegen, doch intusschen elk oogenblik paraat zul- len willen staan (bijkens hun instructie) om na de di- recte beïnvloeding door die conferentiegeengangers ook nog hunnerzijds indirect onze kerkeraden te beïnvloeden. Wij willen niet aan de deputaten der synodocratie de moge- lijkheid helpen schenken, nog langer het kerkelijk leven, dat God ons hergaf, te ondermijnen. En hun ook geen kans geven om in en door een diplomatiek gesteld ant- woord, waarop onze synode misschien niet eens rustig zich nader zou kunnen bezinnen, om er dan rijk op te reageren, haar en onze deputaten weer op te houden.

Indien de deputaten der synodocratie met onze ker- ken eerlijk hadden willen omgaan, zouden zij zelf, ten- minste na lezing van het Groningsche rapport, gezegd hebben, een andere instructie te begeeren. Ze hebben dit niet gedaan. In de publieke Acta hunner na Utrecht ge- volgde synodes is geen woord te vinden over een veran- dering van instructie, teneinde tegenover onze kerken te bewijzen, dat zij met ons eerlijk, en zonder storings- invloeden van terzijde, wilden zoeken naar een oplossing in wat zij zelf „moelijkheden" noemen, doch wat wij als een samenhangende keten van ongoddelijke vonnissen zien. Hier past maar één advies: plaats het stópsen.

Een vierde vraag is: moet de Amersfoortsche synode ingaan op de door sommigen geopperde gedachte: zon- der verder iets te doen, te blijven bij het Groningsche besluit?

Naar onze meening kan dit niet. Onze huidige synode zal over de vraag van al dan niet benoeming van nieuwe deputaten zich te beraaden hebben; de massa ingekomen stukken bewijst, dat de kerken aan deze zaak haar volle aandacht hebben kunnen en willen geven. Onze huidige deputaten hebben duidelijk genoeg uitgesproken, dat zij bij het licht, dat zij bij de verzending hunner jongste missive hadden, er niet aan denken konden, medewerking te verleenen aan de door de synodocratische deputaten gewenschte werkwijze, d.l. langdradige, maandelange „onderhandelingen" (het woord is door de anderen ge- bruikt) met een communicé aan het slot, maar zonder dat verkregen zou zijn, wat dezterzijds verlangd wordt: situatietekening, om te kunnen beslissen of mondelinge samenspreking nog zin en van Godswege recht heeft. Tenzij onze deputaten van meening zouden veranderen, zou dus, ingeval de Amersfoortsche synode nog door depu- taten met gelijken laat zou willen doen handelen, naar nieuwe gegadigden voor dit deputaatschap moeten wor- den gezocht. Bovendien: de door ons aangewezen gevaren bleven dan bestaan; en aan het betekenisvolle feit der onduidelijke afwijzing van den billyken elsch onzer deputaten zou dan eigenlijk geen enkele consequentie verbonden worden. Waar de situatie sedert 1946 aanmer- kelijk is gewijzigd, zou reeds uit dien hoofde een hand- having van den status quo onverantwoord zijn.

Eén vraag nog rest ons: zal de Amersfoortsche synode uit de weigering der Utrechtsche deputaten de synodocratie trekken van: geen deputaten meer benoemen en zoo te markeeren, dat ons aanvankelijk pogen om op de Utrechtsche vraag naar eer en geweten antwoord te geven is afgestuit op den onwil der deputaten van de overzijde?

Deze voorslag is van onderscheiden kant gedaan, en wij zijn voor ons zelf tot de overtuiging gekomen, dat het wijs zal zijn, in dezen zin te handelen. Wij wijzen, ter onder- steuning van deze gedragslijn, op het volgende:

a) Allereerst pleit daarvoor zeer veel wat tevoren reeds opgemerkt is.

b) Bovendien: nu we eenmaal getoond hebben bereid te zijn tegemoet te komen aan eventueel blijvende be- keering van wie de kerk hebben geknecht en het kon- ingschap van Christus hebben aangetast, nu wordt het tijd, thans de synodocratische kerken te behandelen naar het recept, dat ons bekend is uit onze kerkelijke formu- lieren en uit de Acte van Afscheiding en van Vrijmaking. Toen ze tot ons zelden: we willen U spreken, mochten wij niet weigeren. Maar nu hun deputaten verklaren: wij willen met U niet kort en zakelijk en direct handelen, nu is het tijd, met dr H. N. Ridderbos te verklaren: thans worden zoowel onze als zijn kerken „beproefd in de o- percheit van onze begeerte en geboden om hereeniging": althans — wat ons betreft, — in onze begeerte van here- eeniging in den rechten weg met wie ten onrechte van ons gescheiden zijn; want een andere begeerte hadden wij niet. En het wordt tevens tijd, tot hen te zeggen: gij zijt wel beproefd geworden, maar niet beproefd be- vonden: gij hebt den rechten weg niet gewild. Onze Ca- thechismus zegt: dat, eer men openbare grove zondaren weer aanneemt, er eerst betering moet beloofd en be- wezen zijn. De handelingen van 1944 en vervolgens zijn mettedaand openbare grove zonden.

Welnu, het beloven ontbrekt de bewijzen ontbreken ook. Wel deden zij, die ons, met schending van alle recht, uitwerpen, elkaar beloften van het tegendeel en gaven zij daarvan ook bewijzen.

De Acte van Afscheiding en Wederkeer, en die van Vrijmaking en Wederkeer hebben beide, elk op eigen wijze, uitgesproken de eenheid te willen zoeken met wie

De Conferentie van Makassar (II)

ZENDING EN EVANGELISATIE

Het kan niet ontkend worden, dat, terwijl omstreeks „Jeruzalem-1928" de nadruk in de zendingswereld vooral lag op „het sociale evangelie", in Oxford-1937 en in Tambaram-1938 op de kerk een groot accent gelegd werd. Mede door de opkomst der jonge kerken op het zendingsterrain begint men ecclesia-centrisch te denken: de kerk in het midden der oostersche wereld! Al meer ging men inzien, dat de zending kerkelijk moet zijn. Het is zeer verheugend, dat men al meer tot deze aan Gods Woord ontleende gedachten kwam.

Echter dient tweeërlei opgemerkt:

1e. De kerk ging men niet verder in schriftuurlijk licht zien. Men sprak niet van ware of valsche kerk. Men sprak bij voorkeur van de wereldkerk. In overeenstemming met de oecumenische opvattingen ging men de stelling verdedigen, dat alles wat kerk heette één diende te zijn. De kerkelijke denominaties dienden in den zendingsterrain nauw samen te werken. Op het zendingsterrain diende één kerk gesticht te worden. Men motiveerde dit vanuit Christus' gebod in Joh. 17. En eigende zich de belofte toe uit Joh. 16, dat de Geest wel in alle waarheid leiden zou. Als we het risico waagden om in samenwerking met anderen, orthodox of humanistisch, ons te begeven in het abrahamitisch avontuur, zou God Zelf ons ook wel weer een land wijzen.

2e. Voorts kwam nu het social gospel (sociale evangelie) bij deze beschouwing, eenigszins verdiept, weer terug. De kerk, die, getuigend, in de wildernis gaat staan, dient zich bezig te houden met alle terreinen des levens. Ook dit spreekt ons toe. Wanneer men echter bedenkt, welk een minimale belijdenis men aan de eenheidskerk ten grondslag legt, die alle levensgebieden met haar spreken zal moeten bestrijken, rijzen direct bezwaren. Te meer, omdat men de taak der kerk ten aanzien van 't volksleven ontzaglijk groot denkt. Feitelijk dient de kerk datgene, wat thans door allerlei organisaties wordt ter hand genomen, op den duur over te nemen. Bovendien ga de kerk — zoo zegt men — hierbij niet uit van het beginsel der antithese, opdat het christendom geen partij worde. Neen, de kerk voel zich solidair met het gehele volk en trekke de school, de vakbeweging, de jeugd, de radio, etc., binnen de sfeer van de haar opgelegde verantwoordelijkheid. Dit beteekent niets anders dan dat de oecumenische organisatie het social gospel gaat prediken.

Tegen dezen achtergrond zie men den nieuwen koers in de ned. herv. kerk, die ten nauwste samenhangt met den koers die de kerken en de zending in de gehele wereld nemen. Tegen dezen achtergrond zie men de verschillende Raden, die de ned. herv. kerk instelde en de getuigenissen, die ze in oorlogstijd deed uitgaan. Hiermee hangt ook samen het dwepen met het gezegde: „In den oorlog is de kerk ontdekt!" Op zichzelf zou dit alweer een verheugend feit kunnen zijn. Door den nood gedreven konden menschen zich wederom metterdaad gesteld hebben onder Jezus Christus, den eenigen Bisschop. In feite houdt ontdekken niets anders in, dan dat men in den oorlog zag, dat de kerk flink optrad tegen den bezetter, dat amerikaansche soldaten, die tijdens den oorlog in Oceanië terecht kwamen verbaasd waren over de door de zending gebrachte beschaving onder de christenen¹⁾, enz. Hoe verheugend het ook is, dat men ge-

zien heeft, dat het evangelie een kracht kan zijn, die invloed kan hebben op de cultuur — deze sympathie voor de gevolgen der kerstening is waardevol, als men niet komt tot den vollen Christus. Slechts in Hem, het Hoofd, ontdekt men de kerk. En het is door en door verderfelijker als men op deze tijdelijke sympathie de leer gaat bouwen, dat de kerk nu maar veel zich met het leven moet bemoeien; dat alles om dat doelt te verwezenlijken nu maar bij elkaar moet stappen en dat dan de wereld wel zal gelooven. Hier is het optimisme van 1928 ten volle — met versterkte kracht! — terug gekeerd. Het verhumaniseerde evangelie krijgt — vooral ook in de zending — een prachtkans, nu het achter zich heeft een totalitaire (oecumenische) organisatie.

Zijn dan allen Christus vergeten, die sprak: Wee u, wanneer alle de menschen wel van u spreken, want hunne vaders deden desgelijks den valschen profeten (Lucas 6:26). Beseft men dan niet, dat het één zijn, juist slaat op het één-zijn in Christus in het lijd? Een dienstknecht is toch niet meerder dan zijn heer? En waar staat in Gods Woord, dat de kerk — ook als de belijdenis in zake dat Woord niet helder is — zich kerk mag noemen? Waar beveelt Christus de geïnstitueerde kerk méér te doen dan het Woord te prediken?

Toen de interneeringskampen open gingen, werd direct duidelijk, hoe bovenvermelde gedachten over de kerk en haar taak ingang hadden gevonden. De in de kampen opgestelde rapporten deden hun invloed gelden en conferenties werden belegd. Het rapport van mr A. de Niet over oecumenische samenwerking en eenheid in Indonesië is van versterkende invloed geweest op den verdere gang van zaken. Hierin werd het plan voor de stichting van een Nationaal Christelijk Raad voor Indië ontvouwd, opgezet in denzelfden geest als de andere National Christian Councils in de wereld. Deze Raad zou regelen moeten optreden bij de onderlinge samenwerking. Deze samenwerking zou er ook moeten komen op het gebied van medische zorg en literatuur, en van onderwijs en theologische opleiding. Wat dit laatste betreft dacht het plan de Niet aan plaatselijke lagere opleiding tot goeroe, regionale middelbare opleiding tot pandita (b.v. te Djokja, Makassar) en centrale hogere opleiding te Batavia. De middelbare opleiding zou van provinciale raden moeten uitgaan, de hogere van den nationalen raad.

De Nederlandsche Zendingraad ging 4 Juli 1946 „in algemeenen zin" met dit plan accoord. 16 Juli 1946 stemde het bestuur der prot. kerk met de hoofdgedachten in en 8 Aug. 1946 besloot — zeer progressief! — „de classis Batavia der Geref. Kerken tot dezen Raad officieel te oetreden".²⁾ Dit plan werd ook met oecumenische instanties in Genève, etc. besproken en ook met de nederlandsche zendingsinstanties.

Van 10-20 Aug. 1946 werd te Batavia een conferentie van zendingsarbeiders gehouden, (waar ook verschillende arbeiders der gebonden Geref. Kerken aanwezig waren), waarop al de in het rapport van mr de Niet aangesneden punten ter sprake kwamen.

De conferentie verklaarde zich van harte voor een „Raad van Kerken en Zending in Indonesië". De taak van dezen raad zou het volgende moeten omvatten:

- a. het op gang brengen van het kerkelijk gesprek over dogmatische (confessioneele), kerkrechtelijke en liturgische vragen;
- b. het stimuleren van de theologische opleiding;
- c. de zending;
- d. het stimuleren van het christelijk onderwijs;
- e. den medischen arbeid;
- f. het bestudeeren van vragen van economischen en sozialen aard;
- g. publiciteit (pers en radio);
- h. jeugdwerk.

De conferentie verklaarde voorts, dat het richtpunt van het oecumenisch samengaan de toetstandkoming van één kerk in Indonesië moest wezen en dat de band met de wereldkerk zoo hecht mogelijk moest zijn. De toekomstige theologische opleiding dacht de conferen-

arm, ergens in de wildernis. En veel menschen denken, dat geven aan de zending neerkomt op geld weggooien. Doch de zendingen, die wij gezien hebben, zijn er niet maar op uit om enkelingen te bekeeren om die aan het getal der kerk toe te voegen. Ze hebben een geheel programma van sozialen arbeid, medische zorg en opvoeding. Te zien, dat in vreemde landen het werk (der zending) betrekking heeft op werkelijke kerken (die worstelen) met werkelijke vraagstukken, is nieuws voor ons". De bijbel heeft ons dergelijke ontdekkingen voorspeld; als de wereld het hare herkennen gaat (Joh. 15:19; 1 Joh. 4:6).

Het oordeel over de figuur van den vroegeren zending zal wel niet veel verschillen van het oordeel dat de antieke wereld over Paulus zal hebben gehad: a lone individual with a Bible under his arm.

²⁾ De J. C. Hoekendijk, Zending in Indonesië, blz. 11, 12.

tie zich net zoo in als mr de Niet in zijn nota. Het curatorium der theol. hogere school diende ultraard benoemd te worden door den raad van kerken en zending. Voorts verklaarde de conferentie zich sterk ervoor, „dat het gehele kerkewerk gericht moet zijn op de leniging van alle nooden van den mensch; als een reflectie van de alles-omvattende bemoeienis van Christus met alle nooden der menscheid". De kerk moet „als een gemeenschap haar dynamische kracht in het volksleven" kunnen uitvoeren. In de kerk moet een teeken opgericht worden van het komende Messiaansche rijk waar gerechtigheid en stabiliteit heerscht, mede door coördinering der verschillende „diensten".³⁾ Men moet in de zending komen met een alomvattende (comprehensive) benadering (approach) van den totalen mensch in elk aspect van zijn verhoudingen.

De twee lijnen, die we in het begin schetsten vinden we bij de bovenstaande besluiten geheel terug.

a. Men komt tot een spreken over de kerk, ja tot zeer kerkelijke daden: opleiding tot den dienst des Woords. Maar in feite is alles zeer on-kerkelijk. Immers — door van geen enkele beperkende bepaling te spreken, drukt men uit dat men met alles wil samenwerken wat zich als kerk aandient. Dit beteekent een legalisatie van het modernisme. Bovendien gaat men met zulke gevaren voor oogen onbevange inheemschen gezamenlijk opleiden door ze te brengen onder het gehoor van docenten van verschillende confessie, met de expresse bedoeling, dat hierdoor het oecumenisch denken aangewakkerd zal worden.⁴⁾ „Vrijheid van den menschelijken geest wordt hier toevertrouwd aan de vrijheid van Gods Geest. Wij willen samenwerken als dienaren van hetzelfde goddelijke Woord. Wij vertrouwen elkander dat wij daarin hoffelijk (dit is een humanistisch begrip) en broederlijk (dit is een christelijk begrip) zullen samengaan. Dit impliceert, dat wij niet de voortreffelijkheid van onze eigen kerken en theologien gaan uitbazuinen".⁵⁾ Uit deze woorden van den tegenwoordigen rector der Hoogere Theologische School te Batavia, blijkt wel hoe alles erop gericht is om elk vasthouden aan de destijds in eigen kerk aanvaarde belijdenis, vooraf den mond te snoeren. En hoe dit leiden moet tot grootstegemeene-dee er-opervlakkigheid. Deze doorbraak van belijdenismuren is kerk-afbraak. Het allereerste en allernoodigste wat Indië noodig heeft in dezen revolutionairen tijd is het onverwaterde, volle, scherpe evangelie. Dit oecumenisch opleiden stomp af en delgt het vasthouden aan de belijdenis der reformatie dat er, misschien nog wel meer dan we denken, nog is, langzaam doch zeker uit.

b. Ook de „comprehensive approach", het bestrijken van alle levensverbanden door de kerk, tot den akkerbouw toe (rural reconstruction), brengt de kerk niet vooruit. Weliswaar heeft de methode van zelfstandige hulpdiensten vaak er aanleiding toe gegeven, dat deze al meer los kwamen te staan van het doel: zendingswerk. Ook is het noodlottig als de staat sociale zorg en onderwijs op de zendingsterreinen tot zich trekt. Verder is het verkeerd als de kerk niet op alle terreinen het licht van het Woord laat schijnen. Christus is Souverein over alles! Christus droeg Zijn kerk op de volken te leeren onderhouden alles wat Hij geboden had. En Zijn gebod bestrijkt elk onderdeel van het leven.

Maar met dit gebod beveelt Christus Zijn kerk niet, om zich in de wereld te vertoonen als een organisatie, die alles ter hand neemt en overal in het leven regelen optreedt. Christus beveelt niet, dat Zijn kerk een stichting moet worden ter realisering eener christelijke cultuur. De ambtsdragers der kerk hebben geen opdracht om culturele lichamen en instellingen betreffende sociale zorg, onderwijs, landbouw, ziekenhuisverpleging, etc. in het leven te roepen. Christus gaf een afgebakende en toch ook weer zeer groote opdracht aan de kerk: Predik het Woord! Deze taak is tot de wederkomst van Christus toe nooit volbracht. De kerk heeft daar al haar kracht op te concentreren. Gaat ze buiten haar opdracht om, dan leidt dit steeds — de kerkhistorie is er het bewijs van! — tot verwaarloozing en vervlaking van haar eenige taak: de Woorddienst, die dan tevens hoe langer hoe meer gehumaniseerd wordt. Bovendien heeft een verkeerde leniging van allerlei arbeid steeds de hiërarchie bevorderd en de gemeente onmondig gemaakt. Het ambt aller geloovigen, niet het bijzondere ambt, heeft de roeping om op de zendingsterreinen te pogen allerlei cultureelen of medischen nood te lenigen. En zodra er inlandse gemeenten komen, wordt daar het ambt aller geloovigen geroepen zich te beijveren voor het welzijn van het volk. Maar de zending, de kerkeraad, houde zich strak aan Christus' bevel: prediken. Door het Woord komt de Geest tot Zijn comprehensive approach (alomvattende benadering) van den mensch (D. L. R. III/IV, art. XII en XVII). Laat ons aan de kracht (efficacia) van het Woord nooit twifelen!

Dit korte overzicht van de voorgeschiedenis van de

³⁾ A.w. blz. 91 e.v.

⁴⁾ A.w. blz. 67 e.v.

⁵⁾ A.w. blz. 74.

Met deze kwesties hangen de bezwaren tegen de huidige zendingsorde, die medischen dienst en schooldienst van de kerk doet uitgaan, nauw samen.

In 1834 of 1944 de kerk tyranniseerden, zodra zij zouden terugkeeren tot de gehoorzaamheid aan Gods Woord en de belijdenis en de daarop gegronde Kerkenordening.

Laat ons dan daarop wachten. Niet om ons af te sluiten tegen een eventueel hernieuwde poging om elkaar te ontmoeten op een eerlijke en zakelijke wijze, want nóg willen we ons tegen niemand afsluiten, die bewijs geeft van zedelijken ernst. Maar wél om onze kerken te helpen bevalligen tegen de gevaren van een valsche suggestie, waaraan de feitelijke basis ten eenenmale ontbreekt. De dienst des Heeren kan nooit anders geschieden dan onder in-rekening-brengring van de feiten, en met zelfbinding aan de Schrift. Deze laatste is zonder de eerste evenwel niet mogelijk; de Schrift bindt ons alleen in het „heden" ten overstaan van „morgen".

K. S.

conferentie
zegd ze
toetstand
beter te
vestigen
ding o
ten aan
ons alle
oorlog
van de
verval
af te l
terdaac
torisch
Sneec

VIT

12. I
tus be
verbrei
dan we
valsche
te trac
voering
brengen
stellen
slissing
blijven
terlijke
De we
(rechte
gemeen
daan n
gezicht
afwijke
De v
tinga
kerke
verban
2 Tim
2 Joh.
Men
nodale
sprake
stellig
men d
vrees d
havend
onder
dachte
schen
vinden
dienst
minste
kerke

De
Septen
siddere
kanten
te kle
Broede
houder
had op
predik
natuur
zelfs,
zetten
bleken
bonden
in de
deren;
verhin
in ove
den T
Onze
confer
en mil
ernst
gedach
den H
Greijds
aanhoe
hij Pre
in het
van he
van z
geloov
de hu
vange
ook z
„Dow
Om